

Barkóczy Janka

Hírek múlt időben

Emlékezetpolitika a Magyar Világhíradókban

„1942. augusztus 20-án hajnali 5 órakor messzi orosz földön ágyúk földrengető dübörgése közepette, a magyar kard legfőbb hadurának ifjú daliás fia elesett a harc és a becsület mezején. A végtelen orosz égboltozaton még pislogtak a sápadt csillagok, Csaba királyfi útjának csillagszivárvány-íve, átölelte a kései utód hősi küzdelemre induló karcsú repülőgépét. Átölelte és örökre magához emelte vitéz utasát. Másfél ezer év sok millió hős magyar katonája nézte onnan felülről a magyar kormányzóhelyettes utolsó útját, s bizonyára zengett az ég csaktakiáltásuktól, amikor Csaba királyfi és Horthy István odafenn kezét szorított”¹ – hangzik a *Magyar Világhíradó* kommentátori szövege, mely a repülőgép-szerencsétlenségben elhunyt Horthy Istvánról szóló, tudósító és megemlékező összeállítást vezeti be.

A rendkívüli, egyetlen hírből álló beszámoló ezt követően mintegy 18 percen át sorolja az ifjú politikus érényeit, miközben bemutatja karrierjének legfontosabb állomásait és halálát, majd követi a holttestét szállító gyászvonat útját egészen Kenderesig.

A vásznon pergő képek egy része korábbi filmhírekből kiemelt, s új aktualitásuk miatt ismét feldolgozott archív anyag, másik fele frissen forgatott dokumentáció magáról a kegyeleti procedúráról. A bőséges, bulvárelemeket sem nélkülöző illusztráció mintaszerűen bizonyítja, hogy a kormányzóhelyettes az idők során fontos médiaszemélyiséggé, társadalmi érdeklődésre számot tartó figurává nőtte ki magát. Házasságát, hivatali esküjét, életének megannyi fontos pillanatát rögzítették a kamerák, sőt, azok komoly hírértékkel bíró eseményként kerültek forgalmazásba. A haláláról szóló hír bemutatása elvileg tehát szintén adekvát gesztus, azonban a korábbi és új snittekből építkező, a műfaj kritériumainak látószólag megfelelő film szoros elemzése mégis számos izgalmas kérdést vet fel.

A zsánert világosan behatárolja a mozgókép formája és a szerkesztés módja: a nézőpont a hír szabályainak megfelelően jelöletlen, a kifejtettség klasszikus minimális követelményei teljesülnek (5W+1H),² valamint feltételezhetjük azt is,

¹ Csaba útján. (Emlékezés Horthy Istvánra) *Magyar Világhíradó* 966/1. (1942. augusztus).

² A klasszikus újságírás szabályai szerint a hírműfaj szerkezete jól leírható azokkal a kérdésekkel, melyekre válaszol. A szikárabb tényhírek esetében a következő négy kérdésre kapunk választ: Ki? (Who?), Mi(t)? (What?), Mikor (When?), Hol? (Where?). Ezt a teljes hír kiegészíti a Miért (Why?) és a Hogyan? (How?) kérdésekre adott válaszokkal. Az angol nyelvű kérdések kezdőbetűi képezik az 5W+1H formulát.

hogy a korabeli mozilátogatót a befogadási szituáció szintén orientálta. A képeket kíséroró szöveg vonatkozásában mégis aggályok merülnek fel, hiszen az a szigorúan tényeken alapuló mediális alakzatba fiktív, értelmező, mozgósító, vagyis tartalmilag és stílusban is idegen elemeket kever. Horthy István 1942. augusztus 20-án ezek szerint nemcsak életét vesztette, de csatlakozott másfél ezer év hős magyar katonáihoz az égben, ahol kezét fogott Csaba királyfival, halála pedig a magyarság isteni rendelésre bekövetkezett áldozata, mely oly sok korábbi áldozathoz hasonlóan fájó. A veszteség gondolatából építkező patetikus hangvétel és az áldozathozatal programja kérelhetetlenül szétfeszíti a hírműfaj hagyományos kereteit, és új értelmezési perspektívát kíván.

Bár a fenti példa különösen szemléletes, az itt vázolt probléma a Horthy-korszak filmhíradóival kapcsolatban rendre megjelenik. A korpusz éppen ezért számoltalan izgalmas kutatási irányt kínál (vizuális retorika, propagandatörténet, reprezentációelmélet stb.), amelyek közül most a narratívához való viszonyt, szűkebb értelemben a történelmi emlékezet megjelenését vizsgáljuk. Mivel az anyag elemzésekor tekintettel kell lenni arra, hogy nemcsak a múltroló szóló, hanem a múltban született hírekkel dolgozunk, bizonyos médiatörténelmi szempontok sem hagyhatók figyelmen kívül. Ebből kiindulva tehát feltételezzük, hogy a filmhíradókon leginkább az időbeliség és térbeliség kérdéseit kiemelten kezelő, kultúraelméleti háttérű megközelítés, a rituális hírkutatás gyakorlata kínálhat fogást.³

NARRATÍVÁK METSZÉSPONTJÁN

A Magyar Film Iroda (MFI) által 1931 és 1944 között kiadott *Magyar Világhíradó* című hangos filmhíradó-sorozat a Horthy-korszak felbecsülhetetlen értékű audiovizuális dokumentuma. Az önálló programként vagy egyéb műsorok előtt a mozikban kötelezően⁴ vetített mozgóképes összeállítások elsősorban a saját korukra reflektáltak, de rendszeresen és hangsúlyosan tematizáltak a történelmi eseményeket is. A nemzeti ünnepekről, évfordulókról, megemlékezésekről szóló tudósítások újra és újra felhívták a figyelmet arra, hogy mely pillanatok képezik a közös (nemzeti) emlékezet megkérdőjelezhetetlen csomópontjait, a hatékony és professzionális tömegkommunikációs eszköz segítségével pedig beépítették ezeket a társadalmi kommunikáció gyakorlatába. A Magyar Távirati Iroda (MTI) leányvállalatai közé tartozó, 1923-ban alapított filmgyártó társaság fél-

³ A hírek kulturális értelmezésével és a rituális modellel Magyarországon elsősorban Császi Lajos és Andok Mónika foglalkozik. A hírkutatás rituális irányzatának legmeghatározóbb alakja James W. Carey, akinek munkái a történelmi hírkutatáshoz is jó alapot biztosítanak. Lásd például Andok 2013, Császi 2002, Carey 2009. A tanulmány szerzője a filmhíradók rituális vonatkozásait a **Budapesti Corvinus Egyetem Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskolájában kutatja, a kutatás során a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Művészeti Akadémia ösztöndíjában részesült.**

⁴ A Magyar Film Iroda gyártásában készült filmhíradók vetítése 1926. március 8-tól kötelező volt az ország minden mozijában a játékfilmek előtt. Az első kötelezően vetített, akkor még néma híradó a 108. sorszámú volt.

hivatalos állami hírszolgálatként működött, így történetében állandóan visszatérő kérdésként merült fel az, hogy hogyan lehetséges a tartalomszolgáltatásban a színvonalas objektív hírszolgálat és a kormányzati propaganda között egyensúlyozni. A két világháború közötti filmhíradók viszonylag épségben fennmaradt sorozata azért is különleges, mert tizennégy évada bőséges forrást nyújt ahhoz, hogy a fenti dilemmával kapcsolatos különböző stratégiákat finom változásaiban, viszonylag hosszabb időn át kövessük.

A működés kialakítása alapvetően a cég életében – rövid megszakítással – 1941. december 8-án bekövetkezett haláláig vezető pozíciót betöltő Kozma Miklós nevéhez kapcsolódott, aki a korszak legnagyobb hatású médiairányítójának tekinthető.⁵ A változó számú, általában 5–8 belföldi és külföldről átvett hírt vegyesen tartalmazó filmhíradó heti rendszerességgel új kiadásban került a közönség elé. Tudósításai között a bulvárhírtől a sporthíreken át a katasztrófa-hírekig, a nemzetközitől a helyi vonatkozású anyagokig minden modern és számos, mára már kevésbé jellemző hírtípus megtalálható, így segítségével izgalmas körképet kaphatunk egy-egy témáról. Mivel a közreadást gondos válogatás és alapos cenzori munka előzte meg – publikálás előtt az Országos Mozgóképvizsgáló Bizottságnál minden elkészült híradót engedélyeztetni⁶ kellett, ráadásul az MFI-ben a szerkesztői kontroll is eleve erős volt –, a múlt ábrázolásával kapcsolatban szintén a precíz szelekció jeleivel találkozhatunk.

Az egykori, akár évszázadokkal korábbi aktualitásokat felelevenítő hírek két szempontból is érdekesek. Azon túl, hogy megújítják és kiterjesztik a korábbi események jelentőségét, új kontextusba helyezve, új narratívában tárgyalják azokat. A híradó műfaj markáns sajátossága, hogy önmagát egyfajta krónikásként definiálja, akinek az a módszere, hogy sajátos mikroelbeszélésein keresztül, hétről hétre egy nagyobb narratívát épít fel. A történelem a filmhíradó tolmácsolásában a megtörtént események speciális reprezentációja, melynek különlegességét a szelekció módszere biztosítja. A kronologikus sorrendben bemutatott felvételek, bár külön-külön is értelmezhetőek, nem önmagukban állnak, hanem egymással kommunikálnak, intenzív ok-okozatiságot kimutatva maguk között. Hayden White megfigyelése a történetírás narrációhoz való viszonyáról ebben az esetben különösen érvényesnek tűnik:

„A közvélekedés szerint az elbeszélés cselekménye az eseményekre rákényszerített jelentéssel a történet szintjén végül olyan szerkezetet hoz létre, mely azt sugallja, hogy e szerkezet az eseményekben mindvégig jelen volt. Amiről beszélni szeretnék, az valós események elbeszélése során – melyek a történelmi diskurzus valódi tartalmát jelentik – épp e jelenlét természete. Ezek az események nem azért valósak, mert megtörténtek, hanem először is azért, mert emlékezésre méltónak ítéltettek,

⁵ Kozma Miklós részletes pályaképe: Ormos 2000.

⁶ Az engedélyeztetési eljárás során keletkezett iratok megtalálhatók: MNL OL K 159, *Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság, Általános iratok*.

másodszor pedig azért, mert képesek maguknak helyet találni egy kronologikusan rendezett sorban.”⁷

A filmhíradó, amely a maga hitelességre törekvő formájával eredendően hatékony „kényszerítő” erővel bír, olyan jelentéseket társít az eseményekhez, amelyek a mesternarratívát kerekké és magától értetődővé változtatják. A válogatás szükségzerű aktusa eleve kijelöli az értelmezés irányát, és az ettől kezdve egyfajta jelöletlen, könnyen fogyasztható és nagy tömegeket elérő reprezentációvá válik. A (film)híradó mint történeti forrás számos érdekes elméleti kérdést vet fel, amit annak a jelent és a múltat közvetlenebb módon is összekapcsoló megoldásai csak még tovább cizellálnak. A nemzeti évfordulók ünnepeit rendszeresen bemutató képsorok, az előzőleg már publikált archív anyagok újrahasonosítása, a finom utalásokban vagy bővebb kifejtettségben megjelenő történelmi párhuzamok, mind-mind az eseményhez rendelt korábbi jelentéseket módosítják. A reprezentáció reprezentációjával van itt dolgunk, amely számtalan finom rétegben található meg ezeken az anyagokon. Amennyiben hozzátesszük, hogy a mai hírekből (és reprezentációkból) szinte azonnal tegnapiak, majd pedig a múlt lenyomatai lesznek, kiderül, hogy a híradókban a történelem és film kapcsolatának egyik legdinamikusabb összefüggésrendszere áll előttünk.

A hírek szerepének kommunikációtudományi értelmezése kapcsán a Horthy-korszak híradóival és általában a történeti hírkutatással kapcsolatban praktikusnak tűnik, ha a hagyományos transzmissziós modell helyett James W. Carey rituális megközelítését állítjuk előtérbe.⁸ Ennek megfelelően a *Magyar Világhíradó* mozgóképeit nem elsősorban ismeretközlő, informatív funkciójuk szerint értékeljük, hanem inkább drámaként fogjuk fel, mely képsorok ez esetben drámai szerkezetük segítségével a részvétel és bekapcsolódás lehetőségével kecsegtetnek. A hírek megtekintésének elsődleges funkciója tehát a látókör bővítése helyett az, hogy rajtuk keresztül a néző személyesen csatlakozzon egy közösséghez, tágabb értelemben véve pedig magához a világhoz. Az egzakt tudás megszerzésénél fontosabbá válik a nagyobb folyamatok, „drámai erők” modellezése, az újdonság varázsánál pedig lényegesebbé, hogy bizonyos típusú reprezentációk megfelelően beépüljenek a nézők tudatába. A hírek megtekintése már-már maga is rítus, hiszen az ismeretközlésnél hangsúlyosabb rituális funkciók kapcsolódnak hozzá, identitást, motivációkat, normákat és kultúrát megerősítő szerepet kap.

Ez a felfogás különösen jól alkalmazható a filmszalagra készülő híreknél, mivel azok „fogyasztása” a gyakorlatban meglehetősen különbözött a televíziós hírek esetében napjainkban megszokottól. A korlátozott, bár az idők során egyre nagyobb számban készített kópiákat a mozisok kézről kézre adták, ám egy-egy híradó még így is csak hosszú idő alatt ért körbe az országban. A korabeli szaklapokból tudjuk, hogy 1938-ban például 19 példány 26 hét alatt jutott

⁷ White 1997: 134.

⁸ Carey 2009. A két modell összehasonlításának részletes kifejtése: Andok 2013: 30.

el mindenhova, míg 1943-ban, az immár megnövekedett területű és így több mozival rendelkező Magyarországon 55 kópia már csupán 14 hét alatt járt meg 770 mozit.⁹ Ezekből az adatokból kitűnik, hogy a korabeli filmhírek befogadó közönsége az aktualitáshoz a mai tévénézőktől, hírfogyasztóktól jelentősen eltérő viszonyt ápolt, és könnyen megeshetett, hogy egy-egy (korábban még) friss hírrel immár annak érvényességét követően találkozott.¹⁰ A filmhíradókat vetítő mozik így Pierre Nora *lieux de mémoire* fogalmának, az emlékezet helyeinek attraktív példái lesznek, ahol „kikristályosodik, előbukkan” az emlékezet,¹¹ ahol a látogató intézményesített módon, a múlt rövidebb vagy hosszabb távlatában megtörtént eseményekkel foglalkozhat. Nora koncepciója azonban a szó szerint vett helyértelmezésnél jóval összetettebb, mert az emlékezhely fogalmába szokásokat, tárgyakat, szimbólumokat, gesztusokat egyaránt beleért, amennyiben azok az emlékezés szándékát szolgálják.¹² A filmhírek kapcsán ismét észre kell vennünk az előálló redundanciát, hiszen az emlékművek leleplezését, ünnepélyeket bemutató felvételek az adott *lieu de mémoire*-ről tudósítanak, és egyúttal maguk is eszköz-ként, *lieu de mémoire*-ként működnek.

Mindezek kapcsán kérdésként merül fel, hogy vajon milyen múltbeli események és mely történelmi korok jelennek meg hangsúlyosan ezeken a képsorokon? Változik-e az emlékezet fókuszusa a *Magyar Világhíradó* egyes évadaiban? Hogyan alakul a normákat és stabilitást közvetítő anyag azokban a pillanatokban, amikor a szimbólumok megerősítésére vagy (újra)pozicionálására komoly társadalmi igény jelentkezik? Ezeket a kérdéseket legjobban a korpusz tartalmának vizsgálatával válaszolhatjuk meg.

SZELEKTÍV MEMÓRIA

A tartomelemzés során az 1931 és 1944 közötti időszakból összesen 5537 hírt vizsgáltunk. Ezek kisebb része elveszett ugyan, azonban tartalmuk a fennmaradt leíró jegyzékek segítségével kópia nélkül is rekonstruálható. A hírek között kifejezetten azokat kerestük, amelyekben az emlékezetpolitika és a történelmi tudat explicit módon, főtémaként nyilvánult meg. Erre a megszorításra azért volt szükség, mert a filmek igen jelentős részében szerepelnek ilyen jellegű utalások, akár csak egy-egy mellékes szimbólum vagy hivatkozás erejéig. Az egyházi emléke-

⁹ Gyimesy 1943: 7.

¹⁰ Minél távolabb megyünk a fővárostól, annál jellemzőbb ez a megállapítás. Míg Budapesten két tematikus programot kínáló híradómozi is működött, a vidéki mozisokhoz csak lassan jutottak el a friss példányok. Az első budapesti Híradó Filmszínház 1939. december 7-én nyílt meg a VII. kerület Erzsébet körút 13. szám alatt, a második 1940. október 9-én Belvárosi Híradó Filmszínház néven az V. kerület Petőfi Sándor utca 6-ban. Magát az üzemeltető MFI-t is meglepte a mozik hihetetlen üzleti sikere, amiben minden bizonnyal nagy szerepe volt a terület-visszacsatolások miatt hirtelen megnövekedett hírhétségnek.

¹¹ Nora 1999: 142.

¹² Bővebben: K. Horváth 1999; Nora 2009.

zettel kapcsolatos híreket, így például a szentté avatásokat, sajátos jellegük miatt kizártuk, valamint kihagytuk a friss, inkább szenzációként előadott gyász híreket is. A megmaradt tudósítások között így is minimum 6%-ban (349 esetben) találunk közvetlenül az emlékezetpolitikához köthető anyagokat. Bár egyelőre nincs adatunk arról, hogy a szerkesztői koncepció egészen pontosan hogyan és milyen irányelvek szerint működött, és többet tudunk az utólagos kontrollról, mint a gyártást megelőzőről, a látottak alapján nyilvánvaló, hogy a filmhíradók szellemisége egyértelműen a központi politikai és kulturális irányvonalának megfelelően alakult.

Az anyagokban igen feltűnő túlsúllyal, legalább kilencven esetben szerepel az első világháború emlékezete. Ritkábban elevenítik fel az egyes csaták évfordulóit és a konkrét eseményeket (Marne, Jütland, Otranto, békekötés), jóval gyakrabban idézik meg magukat az elesett hősokeket. Már javában zajlott a második világháború, miközben a híradó még mindig az előzőben elesett, a jelenlegiek sorsával nyilvánvaló módon párhuzamba állított hősokeket gyászolta, és leginkább retorikájában igyekezett rendet tenni az „akkori” és a „mostani” háború bajtársai között. A Gyáni Gábor által emlékezeti paradigmaváltásának tekintett jelenséget, mely szerint a privát emlékezetből építkező kollektív emlékezet éppen az első világháború kapcsán jelenik meg, ezek a képsorok is jól dokumentálják.¹³ Mivel az 1917. évi VIII. törvénycikk értelmében minden magyarországi községnek fel kellett állítania saját emlékhelyét, ahol a „nagy háborúban” elhunyt hősi halottaira név szerint is emlékezhetett, az emlékoszlopok, szobrok avatása, az ezeknél tartott megemlékezések bemutatása a *Magyar Világhíradó* állandó refrénjévé vált. Ezek a mozgóképek pontosan követik a rítusok hagyományos szerkezetét, amelyek fontos eleme az ismétlés, bizonyos gesztusok állandó újrajátszása. Egy emlékmű felavatása Mezőtúron, Vácott, Nagytétényben vagy éppen Sárísápon a mai fogalmak szerint talán kisebb hírértékkel bíró esemény, a kortársaknak azonban két okból is fontos lehetett. Egyrészt megteremtették a carey-i értelemben vett kapcsolódás lehetőségét a világegést átélő közösséghez azáltal, hogy felhívták a figyelmet a trauma közösségére, másrészt lehetőséget nyújtottak arra, hogy a nézők a mozivásznon más személyesen érintett, idegen, de mégis sors-társ embereket lássanak az emlékezés aktusa közben. Az emlékező közösségek képe pontos mintát adott a megfelelő viselkedéshez, melyet a felvételek alapján akár tökéletesen le is lehetett utánozni. A kommemoratív minták terjesztésében a filmhíradónak minden bizonnyal felbecsülhetetlen szerepe volt, mert képben és hangban is jól értelmezhető modellt adott a ceremóniák helyes lebonyolításához akár az ország legeldugottabb részeiben is. A felvételeken megjelenő kortársak a háborús veszteségekben ráadásul többnyire maguk is érintettek voltak, a preparált helyszíneken konkrétan és konkrét személyekre emlékeztek. Gyáni Gábor elsősorban az önéletrajzi leírások kapcsán beszél az emlékezetformák összekapcsolódásáról, de ezt a filmhírek is megerősítik. Gyáni szerint az első

¹³ Gyáni 2000: 87–89.

világháború után paradigmaváltás következett be az emlékezés gyakorlatában, mivel ettől kezdve a hősiességről szóló kollektív emlékezet kiindulópontja a személyes emlékezet lett. Ezzel összhangban válik a filmhíradó a hősök név szerinti megidézéséhez kapcsolódó új rítusok megörökítőjévé.¹⁴

Érdekes megfigyelni, hogy a híradókban ennek a motívumnak a legfontosabb katalizátora az 1929-ben alapított Országos Frontharcos Szövetség volt. Ez a szervezet a tárgyalt korszakban olyan erős médiareprezentációval bírt, hogy működése maga is az élő emlékezet és/vagy lelkiismeret formáját öltötte. Tagjait látjuk többek között országos találkozóikon, nemzetközi összefüggésben, vagy egyéb olyan jelképes cselekedetek végrehajtása közben, mint például a 11. honvéd gyalogezred zászlójának hazahozatala.¹⁵ A frontharcosok a „hős” fogalmának egyértelmű alakítói, és ez a fogalom egyben a filmhíradókban megjelenő emlékezetpolitika kulcsát is jelenti. Nora *lieu de mémoire* koncepciójához visszatérve ezen a ponton ki kell emelnünk azt az egyetlen szimbolikus teret, amely a filmhíradókban az ország emlékezeti centrumaként ekkoriban az első világháború és a hőskultusz markáns összekapcsolója és leggyakoribb képi reprezentálója volt.

A fővárosi Millenniumi emlékmű környezete ezekben az években radikális átalakításon esett át. 1929. május 26-án hatalmas ünnepség keretében itt avatták fel a gróf Bánffy Miklós által tervezett Hősök emlékkövét, amely 470 mázsás kőtömb az egyik (Andrássy út felé eső) oldalán az „1914–1918” évszámmal, a másik oldalán „Az ezeréves határokért” felirattal egy tömegsírt szimbolizált. A teret végül 1932-ben elnevezték Hősök terének, melyet aztán évről évre alakítottak, és ahol minden május utolsó vasárnapján emlékünnepet tartottak. Ennek a rendkívüli fontosságú helyszínnek a fejlődése szépen kirajzolódik a filmhíreken. Civilek, társadalmi szervezetek képviselői, fontos államférfiak hajtanak fejet az emlékműnél, a felvevőgépek a megemlékezések legnagyobb részét itt dokumentálják, hogy aztán ezeknek a szertartásos eseményeknek a képsorai az ország legtávolabbi pontjaira is eljussanak. A tér új funkciójának egyik fontos definíciója így éppen a filmhíradó lesz, amely passzív megfigyelés helyett aktív szimbólumképző szerepet ölt, hogy az ezeréves múlt, a hősiesség és a veszteség kiváltotta dac hármasságát egyetlen karizmatikus emlékhely ürügyén egységes narratívába foglalja.

A filmhíradókból kibontakozó mesternarratíva a hősiesség és az áldozathozatal narratívája, mind a múltra, mind a jelenre és a jövőre vonatkozóan. A múltból azokat a csomópontokat emeli ki, amelyek ezt a nézőpontot (nar-

¹⁴ „Az I. világháború megteremtette tehát a privát emlékezés alapjaira helyezett kollektív emlékezet új paradigmáját, mely azóta is töretlenül hódít. A hősiesség esetében a kollektív emlékezet kánonja a nevesített számontartás lett. A II. világháború esetében a magyar háborús részvétel utólag negatív megítélése miatt ugyanakkor csak évtizedekkel az események után vált szabaddá az út a perszónifikált emlékezet kultusza elé.” Gyáni 2000: 89.

¹⁵ Például: A frontharcosok IV. Országos Találkozója. *Magyar Világhíradó* 450/4. (1932. október); Frontharcos találkozó a Hősök terén. *Magyar Világhíradó* 502/4. (1933. szeptember); Országos Frontharcos találkozó a királyi vár udvarán. *Magyar Világhíradó* 607/5. (1935. október); Lengyel és magyar frontharcosok találkozója az uzsoki hősi temetőben. *Magyar Világhíradó* 791/3. (1939. április).

ratívát) támasztják alá, különös tekintettel az Árpád-korra és az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc eseményeire. Ezt a két témakört erősítik az évente ciklikusan ismétlődő nemzeti ünnepek, amelyek állandó anyagot szolgáltatnak a riportereknek. A Szent Istvánhoz és az államalapításhoz kapcsolódó események ábrázolása különösen 1938-ban látványos, amikor a jubileumi ünnepségsorozatot egy egész híradó kilenc egymást követő híre is feldolgozza.¹⁶ Ezek a beszámolók a Szent Jobb-körmenettől a tűzijátékig olyan sémákat rögzítenek, amelyek aztán hosszú távon vizuális toposzokká válnak. Az ünnep kelléktára és forgatókönyve a korszak legsokoldalúbb médiumának közvetítésében jelenik meg.

A nagy nemzeti ünnepekkel megtámogatott, stabilan visszatérő két, fent említett történeti időszak mellett más események is rendre feltűnnek. A Rákóczi-szabadságharccal nyolc alkalommal, Mátyás király korával hétszer, a török hódoltság korával szintén hétszer találkozunk. Érdekesek továbbá azok a hírek is, amelyek egyes régészeti ásatások eredményeiről számolnak be, így szolgáltatva „kézzelfogható” bizonyítékokat a régmúlt mítoszainak valóságos elemeiről. Sajnos nem maradt fenn az Árpád fejedelem sírja utáni kutatásokat ismertető és az 1300 éves szentesi avar temető feltárásáról szóló képanyag, de a meglévő filmkockákon átélhetjük például az óbudai amfiteátrum megtalálását.¹⁷

A filmhíradók történelemképeinek vizsgálatakor az emlékezés mellett a felejtés is fontos szempont. A hírkutatás gyakorlatában a strukturális hiány feltárása legalább olyan lényeges, mint a feldolgozott témák értelmezése. A reprezentáció hiánya a narratíva karakterét adja meg, hiszen az ok-okozatiságot az események láncolatában bizonyos elemek kihagyásával állítja fel. Érdekes és talán inkább a műfaj sajátosságaiból adódó jelenség, hogy míg a hazai történelemre folyamatosan hivatkoznak a hírek, más nemzetek történeti múltját csak ritkán érintik. Franciaország július 14-i ünnepségeiről például összesen öt alkalommal értesülünk, ezenkívül azonban elvétve hallunk külföldi emlékezeti eseményekről, és akkor is leginkább a közelmúlt történéseihez kapcsolódó évfordulók kerülnek a filmvászonra (Engelbert Dollfuss halálának emléke, a Fasiszta Nagytanács és a Milícia megalapításának évfordulója, Lengyelország függetlenségének évfordulói, a nemzetiszocializmus vértanúinak emlékűnepe stb.). A filmhíradó (torz) perspektívájából úgy tűnik tehát, hogy más népek rövid távon emlékeznek, míg a magyar történelem teljes egészében belátható és hivatkozható. Ennek a jelenségnek persze bizonyos mértékig gazdasági és technikai okai is vannak, hiszen a külföldön gyártott hírek ügynökségi szerződések révén kerültek az országba. Azokból az államokból, amelyeknek a forgalmazóival az MFI-nek jól működő megállapodása volt, rendszeresen érkeztek hírek, más országokból azonban csak rendszertelenül vagy közvetítéssel juthattak el hozzánk. A filmkereskedelmi

¹⁶ Híradó a jubiláris Szent István-napi ünnepségekről. *Magyar Világhíradó* 757/2–10. (1938. augusztus).

¹⁷ Kutatások Árpád fejedelem sírja után. *Magyar Világhíradó* 515/2. (1934. január, elveszett); 1300 éves avar temető feltárása Szentes mellett. *Magyar Világhíradó* 623/1. (1936. január, elveszett); Amfiteátrum Óbudán. *Magyar Világhíradó* 888/5. (1941. február).

kapcsolatok – politikai kapcsolatoktól nem független – alakulásának vizsgálata további fontos kutatási irányt jelent, a történelempé szemponyjából pedig azért is érdekes, mert a bemutatott anyagok összetételét messzemenően befolyásolta. Így eshet meg, hogy a francia forradalom évfordulójáról 1938-tól kezdve már nem hallunk többet, ugyanakkortól azonban egyre nagyobb súllyal jelennek meg a német és az osztrák kultúrkör emlékei. Következésképpen a tartalomelemzés egyik tanulsága, hogy a gyártási és forgalmazási folyamat ismerete is meglehetősen fontos a filmhíradó értelmezésénél, akár közvetlen történeti forrásként, akár a történelmet reprezentáló elbeszélőként tekintünk rá.

A hazai eseményekkel kapcsolatban a vizsgált tizennégy év során érdekes módon leginkább az „ellenforradalom” emlékezetében mutatkozik hiány. Az 1919-es események, amelyek Horthy Miklós kormányzásának közvetlen előzményeit jelentik, csak húszévnnyi „lappangás” után kerülnek elő ismét.¹⁸ Bár a különböző Horthy-jubileumokon természetesen megemlítik őket, a hősi narratíva nagyformáját csak 1939-től veszik fel. Ebben az évben, az évforduló miatt, Hajdúszoboszló hősei, a Lánchídon kivégzett államtitkárok, Hollán Sándor és ifj. Hollán Sándor, a ludovikások és Szeged városa is előkerül a filmhíradó emlékezeti narratívájában.¹⁹ Az ellenforradalom hőseinek megidézése kapcsán egyre erősebb az ideológiai indíttatás, hiszen a múltnak ez az epizódja egyben az aktuális szembenállást is igazolja.²⁰

Az emlékezés jellegzetes alakzatai²¹ között találjuk az események mellett az egyes emberekhez kötődő híreket is. Közöttük történelmi személyiségek és élő „hírességek” egyaránt megtalálhatók, közös bennük, hogy személyük valamiképpen közérdeklődésre tart számot. A fentebb említett történeti események fontos alakjai, Rákóczi Ferenc és Kossuth Lajos rendre megjelennek, de kiemelt szerepet kapnak az Árpád-ház képviselői (Szent István, Szent Margit, Szent László, IV. Béla), I. Lajos és Hunyadi Mátyás is. A Habsburg-család élő tagjai jellemzően az emlékezeti ceremóniák vendégeiként tűnnek fel, azonban 1936-ban találunk olyan hírt, amely archív felvételek felhasználásával IV. Károly húsz évvel korábbi

¹⁸ A tanácsköztársaság idején jelent meg a *Vörös Riport* című, erősen propagandisztikus híradósorozat. Az ellenforradalom során a bizonyítéknak számító filmszalagokat a hatóságok elkobozták, és a Bűnügyi Múzeumban helyezték el megőrzésre. Az 1919-es események ezt követően már az ellenforradalom hőseinek történeteinek keresztül jelennek meg a híradókban. Bővebben: Perjési 2001.

¹⁹ Az ellenforradalom hajdúszoboszlói hőseinek emlékünnepe. *Magyar Világhíradó* 792/2. (1939. április); A Lánchídon kivégzett két mártír államtitkár emléke. *Magyar Világhíradó* 793/2. (1939. május); Ludovika 1919–1939. *Magyar Világhíradó* 801/5. (1939. június); Szeged 1919–1939 807/10. (1939. augusztus).

²⁰ Az 1919. évi ellenforradalom hősi halottai emlékművének leleplezése a Ludovika Akadémia kertjében. *Magyar Világhíradó* 1011/6. (1943. július); Ünnepszeg és koszorúzás az 1919. évi ellenforradalom hősi halottainak tiszteletére. *Magyar Világhíradó* 1016/1. (1943. augusztus).

²¹ Az „emlékezés alakzatai” kifejezést itt Assmann definíciója szerint használjuk azokra a társadalmi konszenzuson nyugvó, kulturálisan kialakult emlékezeti formákra, melyek nemcsak ikonikus, de narratív szempontból is jellegzetesek. Assmann 2013: 38–39.

megkoronázását idézi meg.²² Míg 1937-ig inkább a korábbi korszakok hadvezérei és politikusai (például a törökverő III. Sobieski János, George Washington, Baross Gábor, Tisza István) köré épülő, nemzetközi kitekintéssel bíró hagyomány jellemző, később inkább a közelmúltban élt, példaképnek szánt hazai figurák, Gömbös Gyula és Horthy István köré sűrűsödik az emlékezet. A két politikus elvesztése a filmhíradó nézőpontjából egymással versengő traumatikus élményt jelentett, amelyet a szerkesztők az állandó ismétléssel, emlékezhelyek bemutatásával és a valaha volt létüket igazoló archív felvételek vetítésével próbáltak feldolgozni. A halálukra való emlékezéssel a filmhíradó tulajdonképpen egy-egy olyan történetre emlékezett, amely nem teljesedett be, és amelynek megszakadásával bizonyos hírek sohasem születhettek meg. Ráadásul Gömbös Gyula éppen október 6-án, Horthy István pedig augusztus 20-án vesztette életét, ami a két, egyébként is jelképes (történelmi emlék)nap auráját akkoriban még tovább növelte. A filmhíradó halálesetekről szóló legelső tudósítása tekinthető az adott hír elsődleges szintjének, amit aztán a másodlagos ceremoniális felelevenítések tartósan a kultúra részévé tesznek.

Szintén sajátos, inkább a rítusok, mint a történelmi tudat világába tartozó gesztusnak számít az élő politikusok jubileumainak rendszeres kiemelése, amely bizonyos szempontból mégis említésre érdemes. Az Adolf Hitler és Horthy Miklós hatalomra kerülését, sőt születésnapjait ismételten témává emelő hírek nem csak a személyi kultusz párhuzamos fogásai, de az éppen zajló történelmi érárt, a néző saját korát jelölik ki. A ciklikus időszemlélet, amely a híradó különönsre és aktuálisra építő műfajától elméletileg idegen, ezen a ponton mégis nagyon plasztikusan jelenik meg. Ezek a hírek biztosítják a befogadót arról, hogy a korszak, amelyben él, stabil és folyamatos, és ehhez a többi rituális motívumhoz hasonlóan kapcsolódási pontot kínálnak a számára.

Az emlékezet jellege a tizennégy évad összességében inkább programadó, mint melankolikus. A hősiesség és áldozathozatal gondolata a korábbi történelmi korok tanulsága szerint értelemmel bír, és a fejlődéshez szükséges. Ezt leginkább Trianon problémáján keresztül lehet illusztrálni, amelynek ábrázolása mind az emlékezetre, mind az aktualitásra erősen épített. Ez a motívum a vizsgált időszak teljes egészében jelen volt, évenként változó mértékben és hírenként rendkívül változatos módon. Számunkra most az emlékezésre felhívó filmhírek érdekesekek, amelyek a veszteséget általában csak átmenetinek ábrázolták. Jellegzetes darab ezek közül például az az 1931. őszi készült felvétel, amely a halottak napján lezajlott megemlékezést rögzítette a Kerepesi temetőben.²³ A sírkertben kialakított, kettős kereszttel díszített hármass halom előtt a népviseletbe öltözött Lévy Lívia mondja el Lakner Artúr költeményét. A vers elszánt hangú könyörgő ima az Úristenhez az „elrabolt kincsért” és a boldogságért. A kommemoratív cere-

²² 20 év előtt, a világháború alatt koronázták IV. Károlyt Magyarország királyává. *Magyar Világhíradó* 671/3. (1936. december).

²³ Halottak napján a Kerepesi temetőben, az irredenta emlékműnél. *Magyar Világhíradó* 402/1. (1931. november).

mónia így tulajdonképpen nem a végleges gyászról szól, hanem olyan tervet tár a résztvevő/néző elé, amely – akár a szakrális erők bevonásával is – a múltban történtek megváltoztatását célozza. Dinamikus, mozgósító jellege van annak a hírnek is, amely a Magyar Országos Véderő Egylet és Királyi Magyar Autós Club szervezésében megvalósuló autóversenyéről szól a trianoni túraúton.²⁴ Látjuk az elrajtoló gépkocsikat, a versenyt, az útközben frissítőért nyúló pilótákat, majd megérkezünk Esztergomba, ahol a szervezetek vezetői egy ünnepség keretében emlékkoszorút dobnak a Dunába. A sporthír formájába foglalt múltidézés ezúttal is inkább dacos, mint lemondó, és általában ez az attitűd jellemzi a további példákat is.

A trianoni béke következményeire emlékeztető hírek egy további sajátos típusa az országzászló-mozgalom újabb és újabb állomásairól tudósít. Ezek a speciális attribútumokkal ellátott zászlók országszerte félárbocra engedve lobogtak, és csak a nemzeti ünnepeken emelkedtek teljesen a magasba. Az első, úgynevezett Ereklés országzászlót 1928. augusztus 20-án állították fel a budapesti Szabadság téren, amit hamarosan sok száz másik követett. A lobogók az irredenta mozgalom nagy hatású jelképévé váltak, és mint erős vizuális szimbólumok, a filmvásznon is kiválóan működtek. A *Magyar Világhíradó*ban több mint harminc olyan hírt találunk, amelyben ez a jelkép központi szerepet játszik. Egyetlen képbe sűrítve egy egész drámát juttat a néző eszébe, egymagában képviseli a teljes narrációt. Említésre érdemes az is, hogy a motívum a terület-visszacsatolások idején megmaradt, ám annak eredeti funkciója kissé módosult. Az emlékezetre való felhívás helyett ekkoriban az aktuális eseményekre irányította a figyelmet, így kilépett korábbi szerepéből. A zászló megjelenítése több esetben maga is sűríti a történeti emlékezet különböző távlatait, olykor egészen bonyolult értelmezési rendszereket teremtve:

„Új magyar honfoglalásra, új magyar szabadságharcra szólítalak benneteket, magyar ifjúság! Új magyar szabadságharcra a magyar rögéért, amit a világtörténelemnek megvadult lovakkal hajtott ekéje szántott ki a magyar földből, a magyar vérérét és könnyéért, ami erre a felszántott földre lehullt” – szól az egyetemisták ünnepségén elhangzó beszéd 1932. március 15-én az országzászlónál.²⁵

1936 júliusában a honfoglalás kori nógrádi várra kihelyezett lobogó hirdette a „magyar élni akarást”,²⁶ a korábban már tárgyalt 1938-as Szent István-napon pedig egyúttal magának a Szabadság téri zászlónak a tízéves jubileumát is

²⁴ A MOVE és a KMAC trianoni túraútja Esztergomba. *Magyar Világhíradó* 499/2. (1933. szeptember).

²⁵ A budapesti egyetemi ifjúság ünnepe március 15-én az Országzászlónál. *Magyar Világhíradó* 422/1. (1932. március).

²⁶ A honfoglalás kori nógrádi váron újabb országzászló hirdeti a magyar élni akarást. *Magyar Világhíradó* 645/1. (1936. július).

ünnepezték.²⁷ Az államalapítás ünnepe ez utóbbi mozgóképen az országzászló ünnepévé is vált, ahol már-már abszurd módon nemcsak arra a történetre lehetett emlékezni, amit az országzászló szimbolizált, de arra is, hogyan jött létre az az emlékezhely, amely arra emlékeztet, amit az országzászló jelképez.

EMLÉKEZET ÉS TÖRTÉNELEM A FILMHÍRADÓKBAN

A mozgókép és a történelem viszonya a filmhíradók esetében szorosan összefügg a mozgókép és az emlékezet viszonyával. Mivel a műfaj eredendően a jelenre épít, csak a jelenből indokolható okból nyúlhat a múlt történéseihez. A látszólagos ellentmondás mellett mégis azt tapasztaljuk, hogy a filmhírek különböző mértékben bár, de viszonylag gyakran foglalkoznak a történelemmel. Folyamatosan behívják és kreálják azt, éppen a jelen hitelesítése céljából. A múlt rekonstrukciója egy adott közönség és közösség számára történik a lehető legjobban követhető és leglogikusabb módon.

James W. Carey és Jan Assmann gondolatai nyomán ez a folyamat erősen rituális természetű, azonban megjelennek benne egyéb jellegzetességek is. Assmann Maurice Halbwachs kiindulópontját veszi át, mely szerint „a múlt társadalmi rekonstrukciója mindig csoporthoz kötött folytonossági fikció”.²⁸ A koherencia megteremtéséhez két utat lát, melyek egyike az írástudatlan társadalmakra jellemző, ünnepekhez és rítusokhoz köthető ismétlés, a másik a textuális koherenciára törekvő, ismétléseket kerülő interpretáció. Az írás nélküli népeknek Assmann szerint éppen arra van szükségük, hogy a tudásukat viszonylag változatlan formában, az állandó ismétlés segítségével beépítve adják tovább.

„Az ünnepek és rítusok szabályszerű visszatérése kezeskedik az identitásbiztosító tudás közvetítéséért és továbbörökítéséért, a rituális ismétlés pedig garantálja a csoport tér- és időbeli összetartozását. Az ünnep mint a kulturális emlékezet elsődleges szerveződésmódja az írástudatlan társadalmak idejét köz- és ünnepnapokra tagolja.”²⁹

A szövegek és szerzők megjelenésével az ismétlés tabuvá válik, és éppen az egyediség, a saját narratíva lesz az értékesebb. A filmhíradók a forma alapján az előbbi, a tartalom szerint inkább az utóbbi rendszerhez tartoznak, de legjobb lenne őket egyfajta külön *audiovizuális koherencia* szerint értelmezni. Az általunk megvizsgált néhány példából is kitűnik, hogy az ismétlés technikájának milyen nagy szerepe van ezekben az anyagokban. A többször újrahasznosított, kissé módosított formában leforgatott, stabil szerkezetű filmek szimbolikája kér-

²⁷ Jubiláris Szent István-napi ünnepek: Az Ereklýs országzászló jubileumi ünnepe. *Magyar Világhíradó* 757/8. (1938. augusztus).

²⁸ Assmann 2013: 91. Assmann Maurice Halbwachs *Az emlékezet társadalmi keretei* című 1925-ben megjelent művére alapozza gondolatait.

²⁹ Assmann 2013: 58.

lehetetlenül beépült a korabeli nézők tudatába. A híradó alapvetése ezzel együtt mégis az újdonság és az időszerűség, így minden egyes filmhírt új köntösben, friss információkkal együtt kellett előadni, még akkor is, ha a szerző jelöletlen maradt. Éppen ezért Assmann fenti elméletét ki kell bővíteni a vizualitás dimenziójával, hiszen a kép befogadása a szövegtől jelentősen eltérő módon történik. A mozgóképek segítségével az elbeszélő médiumfaj egyszerre több szinten is kommunikál, és a szintek egymáshoz való viszonya határozza meg az üzenet végső minőségét.

A filmhíradók elemzése közben világossá válik, hogy bennük az emlékezet és a történeti tudat problémája feltétlenül összekapcsolódik.³⁰ Assmann szerint a közelmúltra vonatkozó emlékek a kommunikatív emlékezet körébe tartoznak, amelyek az idő múlásával fokozatosan olvadnak bele a tágabb kategóriába, amelyet ő kulturális emlékezetnek nevez.³¹ A kommunikatív emlékezetet a neuronok által meghatározott biológiai háttér támogatja, a kulturális emlékezet ezzel szemben mesterségesen fenntartott, intézményes formában működik. Míg az előbbi saját élményekre és az átélők elbeszéléseire épül, addig az utóbbi erősen épít azokra a szimbolikus eszközökre, amelyek egy-egy történetet sűrítve közvetítenek. A kulturális emlékezetben az egyéni tapasztalatok helyét átveszik a mítoszok és az abszolút múlt fogalma, és az értelmezésben a megformáltság módja válik döntő szemponttá. A filmhíradó láthatatlan szerkesztője olyan domináns elbeszélő, aki mindkét emlékezeti forma működését érti, a közelmúltra és a történeti múltra egyaránt emlékezteti a nézőt. Munkájának része, hogy átjárást teremtsen a múltak között, hidat építsen a „sodródó hasadék” felett. A sodródó hasadék (*floating gap*) fogalmát a szóbeli hagyományozási formákat tanulmányozó Jan Vansina használja az emlékezetnek arra az átmeneti periódusára, amikor a néhány generáció távlatában kommunikálható megélt múlt átvált a történeti múlt minőségébe. Ez a hasadék az éppen emlékező generációktól mindig egyforma távolságban van, így fokozatosan halad előre az időben. Azoknak az eseményeknek az emlékezete, amelyek éppen a hasadékba esnek, meglehetősen problematikus, olykor átmenetileg el is tűnik.³² Mivel az önazonosság folytonosságának alapvető feltétele, hogy az emlékezet segítségével saját magáról töretlen narratívát teremtsen, a zavart okozó hasadékok és hiányok betöltése nagyon fontos. A filmhíradó az egyes ember emlékezetét éppúgy katalizálja, mint a nagyobb közösségét, így komoly szerepet játszik a nemzeti öntudat formálásában. Amennyiben ezeket a rövidfilmeket politikai kötődésük és megszerkesztettségük miatt éppen annyira fikcióként, mint valóban megtörtént események technikai dokumentációjaként kezeljük, a belőlük kibontakozó elbeszélés különös fontosságot nyer. A Horthy István és Csaba királyfi találkozásáról vagy éppen a honfoglalás

³⁰ A mozgóképek és kollektív emlékezet viszonyáról hazai vonatkozásban: Murai 2008. A szerző elsősorban játékfilmekkel foglalkozik, de sok megállapítása a nem fikciós műfajokra is érvényes. A dokumentumfilm és történelemábrázolás kérdését a magyar történelmi dokumentumfilmeket vizsgáló kötet tárgyalja: Sárközy 2011.

³¹ Assmann 2013: 49–67.

³² Vansina 1985: 23.

kori várakra kitűzött országzászlókról szóló hírek elsősorban az identitás koherenciájának megteremtésén fáradoznak, így a mozgókép és a történelem kapcsolatát az adott pillanatban tulajdonképpen létkérdéssé teszik.

FORRÁSOK

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (MNL OL)

K 159, *Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság, Általános iratok.*

Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet, Budapest (MaNDA)

Filmhíradók Online (<http://filmhíradokonline.hu/>) internetes adatbázis:

Halottak napján a Kerepesi temetőben, az irredenta emlékműnél. *Magyar Világhíradó* 402/1. (1931. november).

A budapesti egyetemi ifjúság ünnepe március 15-én az Országzászlónál. *Magyar Világhíradó* 422/1. (1932. március).

A frontharcosok IV. Országos Találkozója. *Magyar Világhíradó* 450/4. (1932. október).

A MOVE és a KMAC trianoni túraútja Esztergomba. *Magyar Világhíradó* 499/2. (1933. szeptember).

Frontharcos találkozó a Hősök terén. *Magyar Világhíradó* 502/4. (1933. szeptember).

Kutatások Árpád fejedelem sírja után. *Magyar Világhíradó* 515/2. (1934. január, elveszett).

Országos Frontharcos találkozó a királyi vár udvarán. *Magyar Világhíradó* 607/5. (1935. október).

1300 éves avar temető feltárása Szentes mellett. *Magyar Világhíradó* 623/1. (1936. január, elveszett).

A honfoglalás kori nógrádi váron újabb országzászló hirdeti a magyar élni akarást. *Magyar Világhíradó* 645/1. (1936. július).

20 év előtt, a világháború alatt koronázták IV. Károlyt Magyarország királyává. *Magyar Világhíradó* 671/3. (1936. december).

Híradó a jubiláris Szent István-napi ünnepekről. *Magyar Világhíradó* 757/2–10. (1938. augusztus).

Jubiláris Szent István-napi ünnepek: Az Erekyés országzászló jubileumi ünnepe. *Magyar Világhíradó* 757/8. (1938. augusztus).

A volt 11. honvéd-gyalogezred zászlóját hazahozó frontharcosok Ungváron. *Magyar Világhíradó* 770/3. (1938. november).

Lengyel és magyar frontharcosok találkozója az uzsoki hősi temetőben. *Magyar Világhíradó* 791/3. (1939. április).

Az ellenforradalom hajdúszoboszlói hőseinek emlékünnepe. *Magyar Világhíradó* 792/2 (1939. április).

- A Lánchídon kivégzett két mártír államtitkár emléke. *Magyar Világhíradó* 793/2. (1939. május).
- Ludovika 1919–1939. *Magyar Világhíradó* 801/5. (1939. június).
- Szeged 1919–1939 807/10. (1939. augusztus).
- Amfiteátrum Óbudán. *Magyar Világhíradó* 888/5. (1941. február).
- Csaba útján (Emlékezés Horthy Istvánra). *Magyar Világhíradó* 966/1. (1942. augusztus).
- Az 1919. évi ellenforradalom hősi halottai emlékművének leleplezése a Ludovika Akadémia kertjében. *Magyar Világhíradó* 1011/6. (1943. július).
- Ünnepség és koszorúzás az 1919. évi ellenforradalom hősi halottainak tiszteletére. *Magyar Világhíradó* 1016/1. (1943. augusztus).

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Andok Mónika 2013: *A hírek története*. Budapest.
- Assmann, Jan 2013: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Budapest.
- Carey, James W. 2009: *Communication as Culture, Revised Edition: Essays on Media and Society*. New York.
- Császi Lajos 2002: *A média rítusai*. Budapest.
- Gyáni Gábor 2000: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Budapest.
- Gyimesy Kásás Ernő 1943: A magyar híradófilm diadalútja. *Magyar Film* (5.) 5. (február 3.) 5–8.
- K. Horváth Zsolt 1999: Az eltűnt emlékezet nyomában. Pierre Nora és a történelmi emlékezetkutatás francia látképe. *Aetas* (14.) 3. 132–141.
- Murai András 2008: *Film és kollektív emlékezet. Magyar múltfilmek a rendszerváltás után*. Szombathely.
- Nora, Pierre 1999: Emlékezet és történelem között. A helyek problematikája. *Aetas* (14.) 3. 142–158.
- Nora, Pierre 2009: *Emlékezet és történelem között. Válogatott tanulmányok*. Budapest.
- Ormos Mária 2000: *Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós. Pokoljárás a médiában és a politikában (1919–1941)*. Budapest.
- Perjési Zsuzsa 2001: Vörös Riportok. *Filmkultura.hu*. <http://www.filmkultura.hu/regi/2001/articles/essays/perjesi.hu.html> – utolsó letöltés: 2016. augusztus 21.
- Sárközy Réka 2011: *Elbeszélte múltjaink. A magyar történelmi dokumentumfilm útja*. Budapest.
- Vansina, Jan 1985: *Oral Tradition as History*. Madison.
- White, Hayden 1997: *A történelem terhe*. Budapest.